УДК 316
JEL G 11
DOI 10.31375/2226-1915-2022-4-53-62

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: ВИКЛИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ

Я.Е. Ландовський
к.ю.н., старший науковий співробітник,
ORCID ID: 0000-0002-0220-4678
L1972y1972@meta.ua
І.І. Михайлюк
молодший науковий співробітник
ORCID ID: 0000-0001-7871-4474
krayinna@gmail.com

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, Ужгород, Україна

Анотація. *У статті висвітлена тематика міграційних процесів в Україні та узагальнено попередні результати соціологічного моніторингу вимушених мігрантів з України за кордон, які спровоковані повномасштабним вторгненням Росії на територію України. Досліджено кількісні показники мігрантів, їх статево-вікова структура, напрями слідування мігрантів, проблеми, з якими вони стикаються за кордоном. Наукова новизна статті полягає у всебічному аналізі нових соціологічних і демографічних даних щодо масштабів вимушеного переселення в межах України та за кордон, і як результат − негативний вплив на генофонд України. Переміщення населення всередині України й за кордон є безпрецедентними, наймасовішими в Європі після Другої світової війни. Автори даної статті застосували методи узагальнення, аналізу і синтезу, абстрагування, прогнозування, об'єктивності та статистичний метод. Важливість статті полягає у можливості використання авторських міркувань та висновків для оцінки тенденцій та прогнозування ситуації у демографічній політиці. Автори звернули увагу на можливості та допомоги, які надаються урядами країн, що приймають українських вимушених мігрантів з метою адаптування них до нових змін та умов життя, що в майбутньому можуть стати причиною осідання українців та неповернення їх додому. Враховуючи міграційну ситуацію в Україні, постає потреба не у попередженні еміграції українців, а у розробці проектів та планів реміграції українських громадян, оскільки саме розробка таких можливостей і перспектив зможе зацікавити їх до повернення. Актуальність дослідження вимагає узагальнення сучасної вимушеної міграційної кризи в умовах війни. Коректне оцінювання чисельності, настроїв та переживань вимушених зовнішніх мігрантів потребує розроблення комплексної методики, яка враховуватиме дані різних джерел й інформаційного забезпечення за рахунок опитувань як в Україні, так і за кордоном.*

Ключові слова: *вимушена міграція, демографічний зріз, тимчасово переміщені особи, очікування та міграційні настрої.*

© Ландовський Я.Е., Михайлюк І.І., 2022

UDC 316
JEL G 11
DOI 10.31375/2226-1915-2022-4-53-62

FORCED MIGRATION OF UKRAINIANS: CHALLENGES AND EXPECTATIONS

Yaroslav Landovsky
senior research fellow
ORCID ID: 0000-0002-0220-4678
L1972y1972@meta.ua
Inna Mikhaylyuk
junior research fellow
ORCID ID: 0000-0001-7871-4474
krayinna@gmail.com

Zakarpattya regional center
for socio-economic and humanitarian research NAS of Ukraine, Uzhgorod, Ukraine

Abstract. *The article highlights the topic of migration processes in Ukraine and summarizes the preliminary results of sociological monitoring of forced migrants from Ukraine abroad, which were provoked by the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine. Quantitative indicators of migrants, their sex-age structure, directions of migrants' follow-up, problems they face abroad are studied. The scientific novelty of the article consists in a comprehensive analysis of new sociological and demographic data regarding the scale of forced resettlement within Ukraine and abroad, and as a result − a negative impact on the gene pool of Ukraine. Population movements within Ukraine and abroad are unprecedented, the most massive in Europe since the Second World War. These processes require scientific understanding, and the assessment of their scope and consequences is becoming extremely relevant. The authors of this article used the methods of generalization, analysis and synthesis, abstraction, forecasting, objectivity, and the statistical method. The importance of the article lies in the possibility of using the author's reasoning and conclusions to assess trends and forecast the situation in demographic policy. The authors drew attention to the opportunities and assistance provided by the governments of countries receiving Ukrainian forced migrants in order to adapt them to new changes and living conditions, which in the future may cause Ukrainians to settle down and not return home. Taking into account the migration situation in Ukraine, there is a need not to prevent the emigration of Ukrainians, but to develop projects and plans for the re-emigration of Ukrainian citizens, since it is the development of such opportunities and prospects that can interest them to return. The relevance of the research requires a generalization of the modern forced migration crisis in the conditions of war. A correct assessment of the number, attitudes and experiences of forced external migrants requires the development of a comprehensive methodology that will take into account data from various sources and information support through surveys both in Ukraine and abroad.*

Keywords: *forced migration, temporarily displaced persons, expectations and migration attitudes.*

Постановка проблеми. Вимушене переселення – це примусове чи вимушене переміщення людини чи людей з їх дому чи рідного регіону. УВКБ ООН визначає «вимушене переселення» як переміщення особи «в результаті переслідувань, конфліктів, загального насилля чи порушення прав людини». Результатом вимушеної міграції є значне погіршення та часткова чи повна втрата добробуту та раніше отримуваних доходів. Під вимушеністю ми розуміємо відсутність позитивної мотивації для переміщення, а також зміну умов проживання, за якої стає неможливим нормальна життєдіяльність чи виникає реальна загроза безпеці за відсутності перспективи нормалізації ситуації.

Сьогодні в Україні внаслідок війни відбулася і продовжує відбуватися суттєва масова міграція та міграційна криза. Велика кількість населення була змушена виїхати із місць постійного проживання до інших областей України та країн Європи. Відповідно до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9,5 млн. осіб. Однак зустрічаються експертні дані про 11-16 млн. осіб [6].

За оцінкою Міжнародної організації з міграції ООН (МОМ), ще 7,7 млн. громадян України вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО) [2].

При тому слід зазначити, що станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 млн. громадян, натомість на кінець серпня – лише 27,8 млн. [Пояснювальна записка до проекту державного бюджету на 2023 рік]. Тобто за півроку війни чисельність тих, хто живе і працює в Україні, зменшилася на 6,7 млн. Частина виїхала за кордон, частина потрапила в окупацію.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Наразі дослідженням процесів вимушеної міграції з України займалися міжнародні організації, провідні наукові установи та аналітичні центри: Національна академія наук України [10], Закарпатський регіональний центр соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України [8], аналітичний центр «Cedos» [9], центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова [4]. Оскільки процес триває, то необхідний постійний моніторинг та аналіз процесів вимушеної міграції та її наслідків для України.

Завдання дослідження. Дослідження має на меті висвітлити попередні результати соціологічного моніторингу вимушених мігрантів та тимчасово переміщених осіб внаслідок війни на території України, визначити їх очікування та міграційні настрої.

Основний матеріал дослідження. Проблема міграції завжди була актуальною для України. Однак в основному це була трудова та маятникова міграція. У 2019 році, за даними дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ), Україна вже входила у топ-10 країн-донорів трудових мігрантів у світі. Також, за даними Міністерства соціальної політики у 2019 р., за межами країни перебувало до 9 млн. українців, із них близько 16 % працездатного населення.

Наразі відбулася масова міграційна криза, спричинена повномасштабним вторгненням Росії на територію України.

Завдяки безумовній підтримці громадян України з боку інших держав, на сьогоднішній момент українці мають широкий спектр можливостей за кордоном. На території ЄС було прийнято «Директиву про тимчасовий захист для осіб, вимушено переміщених з України» [16]. ЇЇ положення надають громадянам України, членам їхніх сімей, а також особам, що легально проживали на території України, право на проживання, працевлаштування, освіту, медичну допомогу, доступ до банківських послуг, соціальну допомогу у країнах ЄС, Швейцарії, Норвегії, Ліхтенштейні та Ісландії. Термін дії тимчасового захисту та величина пільг варіюється в залежності від країни.

Згідно з картою ООН, на заході України перебуває понад 2,9 млн. ВПО, а також західні області були транзитними для осіб, що прямували за кордон [5]. Станом на 1 травня 2022 року 5,6 млн. українців були вимушені залишити – тимчасово або на завжди – територію України. Більшість із них поїхала до Польщі – понад 3 млн. осіб. За останніми даними, до Румунії також виїхало понад 817 тис. осіб, до Угорщини – майже 520 тис., до Молдови – понад 443 тис., до Словаччини – майже 372 тис. і до Білорусі – понад 25 тис. [5]. Отже, дружні та сусідні з Україною центральноєвропейські держави прийняли першу й найбільш складну хвилю вимушених переселенців з України.

Закарпатська область займає дуже вигідне геополітичне положення, знаходиться в географічному центрі Європи і межує з чотирма її країнами. Саме таке вигідне географічне розташування посприяло приїзду великої кількості біженців, що прямували до країн Європи та внутрішньо переміщених осіб з східних та північних областей України.

Попередні результати соціологічного моніторингу вимушено переміщених осіб, які виїхали за кордон вказали на те, що понад 30 % опитаних були із м. Києва та Київської області, 10 % із Харківської. По 5 % опитаних були із Донецької, Дніпропетровської, Львівської, Миколаївської. Майже по 4 % − Чернігівська, Сумська, Вінницька. Слід також відмітити, що 86 % респондентів є міськими жителями [8].

Соціально-демографічний зріз респондентів виглядає наступним чином.

Дана хвиля вимушеної міграції носить повністю жіночий характер, адже 84 % виїжджаючих – жінки. Вікова структура опитаних вказує на такі пропорції: понад 36 % респондентів віком 36-50 років; близько 26 % − 19-35 років; понад 20 % − особи віком 60 і більше. Тобто найбільша частка – це особи працездатного віку (економічно активне населення) та молодь. Як наслідок − велика демографічна загроза для України, адже мігранти з України будуть працевлаштовуватися, молодь вступатиме до закордонних вузів, школярі вчитимуться у європейських школах, а неодружені, можна припустити, створюватимуть сім'ї із європейцями.

Вимушена міграція спричинила розрив сімей у 56 % опитаних, і лише 38 % респондентів вказали, що їх сім'я з ними. Також понад 77 % не чекають, що члени їх сімей до них приєднаються [8].

Звичайно основною причиною вимушеної міграції українців за кордон є війна та відсутність безпеки в Україні. Одразу у перші дні виїхали 30 % опитаних, решта наважилася на виїзд пізніше, через наближення бойових дій та загострення ситуації. Переміщення населення та міграція українців за кордон відбувалася хвилями у залежності від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті, у зв'язку з чим постійно змінюється. Багато респондентів відмічали, що важливим елементом виступає соціально-економічна підтримка мігрантів у європейських країнах. Частина опитаних вказувала на приклад родичів, друзів чи знайомих, що виїхали. Також серед варіантів вказували на неможливість знайти вільне житло у західному регіоні країни та високу його вартість.

Напрями слідування опитаних українських мігрантів за кордон є наступні: понад 30 % опитаних виїжджають до Польщі, 17 % − до Угорщини, 12 % − до Чехії. Вибір країни відбувався переважно за рахунок близькості до українського кордону, соціально-економічної підтримки українців у певній країні, відгукам родичів чи друзів. Більшість (90 %) очікують на фінансову підтримку з боку приймаючої країни. Хтось вибирав країну по власному досвіду відвідування країни (у ролі туриста або трудового мігранта), або через часткове розуміння мови. Понад половини опитаних біженців володіє іноземною мовою (англійською) [8].

Слід відмітити, що попередні міграції українців за кодон були переважно трудові (з метою працевлаштування) або освітні (навчання у вузах за кордоном). Наразі міграція носить хаотичний і неконтрольований характер. Якщо раніше трудова міграція в основному відбувалася за рахунок населення із сільських територій та із середньою освітою, які були переважно орієнтовані на складні умови праці, то нинішня міграція вказує на високий рівень освіти українських мігрантів (майже 70 % респондентів мають вищу освіту) і є переважно міськими жителями. Тобто ці вимушені мігранти є висококваліфіковані фахівці, бізнесмени, які шукатимуть кращі умови праці та самореалізації. Як показують результати опитувань близько 50 % планує працевлаштуватися за кордоном [8]. Важливим питанням для України є повернення своїх громадян, оскільки європейські країни вбачають в українських мігрантах великий потенціал робочої сили. Адже населення сусідніх з нами європейських держав теж виїжджає та працевлаштовується у більш розвинених північних країнах Європи, Канади, США [8].

За словами експерта Е. Лібанової: «Ці люди є конкурентоспроможними на місцевих ринках праці. Якщо війна триватиме ще кілька місяців, значна частина цих людей знайде роботу, відповідно, зможе винайняти прийнятне для себе житло. І тоді виникне питання, чи повернуться вони взагалі».

Ключовою інформацією результатів зазначеного опитування є показник 10,9 % – тих, хто повертатися додому не планує. А це – 606,5 тис. дорослих громадян нашої держави, переважна більшість яких є репродуктивного віку. За нашими підрахунками, ця цифра може досягти, у разі продовження війни на більш тривалий період, до 1 млн. осіб [7].

Також експерти зазначають, що певна частка мігрантів повернеться у разі відновлення роботи підприємств. Однак ті, які за кордоном отримали краще працевлаштування, ніж було у них вдома, ймовірно не повернуться. Повернення вимушених мігрантів після завершення воєнних дій до України може бути ускладнене полегшеними процедурами проживання для українців у країнах ЄС та США.

Щодо досвіду перебування за кордоном: більшість опитаних виїжджаючих (80 %) вже були за кордоном, і тільки 20 % виїжджає вперше. Навіть 13 % респондентів виїжджали, не маючи закордонного паспорта, по українському внутрішньому паспорту. Понад 40 % опитаних вказали, що ніколи не мали закордонного паспорту. Більшість біженців (72 %) не планують вирушати далі у іншу країну, тільки 3 % опитаних вказали транзитною країну і планують переїжджати [8].

Майже 70 % опитаних планують звертатися за тимчасовим захистом і лише 12 % не планують звертатися за підтримкою приймаючої країни [8]. Більше половини опитаних мали заощадження на момент виїзду за кордон та біометричний закордонний паспорт, які дали можливість не звертатися за фінансовою допомогою і не оформляти тимчасовий захист. Частина мігрантів не зверталася за тимчасовим захистом, у зв'язку з недостатньою обізнаністю законодавства країни перебування щодо його оформлення та страхом неможливості повернення в Україну певний період.

Тим часом близько половини біженців 50 % проживають безкоштовно у облаштованому житлі для біженців (гуртожитки, університети, школи і т.п.). Решта опитаних відмітили, що проживатимуть у родичів чи знайомих, винайматимуть житло за власні кошти.

Щодо терміну перебування за кордоном, то більшість ще не визначилася, і це залежатиме від військової ситуації. Однак слід зазначити, що близько 6 % опитаних відповіли, що хотіли б залишитися за кордоном на постійне місце проживання. Також 1 % респондентів вже точно відповіли, що не будуть повертатися в Україну. Ті, хто планує повертатися, більшість із них хотіли б повернутися додому на своє місце постійного проживання. При цьому важливою умовою повернення є припинення військових дій, збережене у цілісності житло, наявні робочі місця та соціальна інфраструктура населеного пункту.

Дані про повернення в Україну вимушених мігрантів є приблизними через неможливість точного визначення кількості осіб, оскільки частина з них планує знову виїхати до ЄС. Реалістична оцінка кількості цих осіб важлива для розробки заходів із відновлення соціально-економічного розвитку України.

На державному рівні слід розробити заходи, які б дозволили підтримувати зв'язок вимушених мігрантів з Україною для їх подальшого повернення. Це, зокрема, і дистанційне навчання дітей за межами країни та продовження дистанційної роботи українців. Актуальним буде збір даних про структуру населення, їх потреби для розробки політики адаптації інфраструктури. Доцільно також вивчати досвід інших країн щодо повоєнного відновлення та повернення своїх громадян.

Потенційними кроками для успішної реемігрції громадян України на думку авторів є: укладення міжнародних договорів, надання психологічної, фінансової і матеріальної допомоги, надання тимчасового житла і товарів першої необхідності, забезпечення трансферу в Україну, внесення певних коректив до законодавства.

Висновки. Сьогодні аналіз та дослідження сучасного стану та нових викликів, пов’язаних з міграційними процесами в Україні є актуальною проблемою у зв’язку із повномасштабним вторгненням Росії на територію України, що зумовило кардинальні зміни в українському суспільстві. Зважаючи на сьогоднішню політичну ситуацію та продовження міграційних потоків з України, складно робити певні висновки та прогнози, однак такі соціологічні дослідження є вкрай необхідними, оскільки дають певну картину міграційної хвилі та соціологічних настроїв населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Через війну свої домівки покинули 11,4 млн. українців. – ООН // РБК-Україна. 9 квітня 2022 року. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html*
2. *Міжнародна організація з міграції ООН https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini*
3. *З України вже виїхали майже 5,5 мільйона біженців – ООН. ТСН. 30 квітня 2022 року. URL: https:// tsn.ua/ato/z-ukrayini-vzhe-viyihali-mayzhe-5-5-milyona-bizhenciv-oon-2050408.html*
4. *Майже 80 % біженців хочуть повернутись в Україну після війни – соцопитування Центру Разумкова. Interfax-Україна. 4 квітня 2022 року. URL: https:// interfax.com.ua/news/general/820950.htm*
5. *ООН підвищила оцінку внутрішньо переміщених осіб в Україні до 7,1 млн. Interfax-Україна. 10 квітня 2022 року. URL: https://interfax. com.ua/ news/general/822930.htm*
6. *Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). URL: https://www.unhcr.org/ua*

7. *Україна має підтримувати зв'язки з переселенцями закордоном. URL: https://uaprom.info/news/184642-ukrayina-maye-pidtrimuvati-zvyazki-z-pereselencyami-zakordonom-libanova.html*
8. *Результати опитування мігрантів, проведені ЗРЦСЕГД НАН України з березня по вересень 2022 р.*
9. *Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022). URL : https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022*
10. *Вимушена міграція в умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України. URL: https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9149*
11. *Міграція населення за пів року війни: підбиваємо підсумки. URL: https://mixdigital.com.ua/blog/migracziya-naselennya-za-piv-roku-vijni-pidbivayemo-pidsumki*
12. *Вимушена міграція і війна в Україні: аналіз. URL: https://www.prostir.ua/?news=vymushena-mihratsiya-i-vijna-v-ukrajini-analiz*
13. *Uniting for Ukraine. URL : https://www.uscis.gov/ukraine*
14. *FACT SHEET: The Biden Administration Announces New Humanitarian, Development, and Democracy Assistance to Ukraine and the Surrounding Region. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/ 2022/03/24/fact-sheet-the-biden-administration-announces-new-humanitarian-development-and-democracy-assistance-to-ukraine-and-the-surrounding-region/*
15. *URL: https:// data.uahcr/org/ln/situations/ukraine*
16. *An official website of European Union. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en*

REFERENCES

1. *Cherez viinu svoi domivky pokynuly 11,4 mln. Ukraintsiv [11.4 million Ukrainians left their homes because of the war] (2022). OON . RBK-Ukraina. 9 kvitnia 2022 roku. Retrieved from: https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html. [in Ukrainian]*
2. *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii OON [UN International Organization for Migration]. Retrieved from: https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini [in Ukrainian]*
3. *Z Ukrainy vzhe vyikhaly maizhe 5,5 miliona bizhentsiv [Almost 5.5 million refugees have already left Ukraine] (2022). OON. TSN. Retrieved from: https://tsn.ua/ato/z-ukrayini-vzhe-viyihali-mayzhe-5-5-milyona-bizhenciv-oon-2050408.html. [in Ukrainian]*

4. *Maizhe 80 % bizhentsiv khochut povernutys v Ukrainu pislia viiny – sotsopytuvannia Tsentru Razumkova [Almost 80% of refugees want to return to Ukraine after the war − survey by the Razumkov Center](2022). Interfax-Ukraine. Retrieved from: https:// interfax.com.ua/news/general/820950.html. [in Ukrainian]*
5. *OON pidvyshchyla otsinku vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini do 7,1 mln. [The UN raised the estimate of internally displaced persons in Ukraine to 7,1 million] (2022).Interfax-Ukraina. Retrieved from: https://interfax.com.ua/news/general/822930.htm [in Ukrainian]*
6. *Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv [Office of the United Nations High Commissioner for Refugees]. UVKB OON. Retrieved from: https://www.unhcr.org/ua [in Ukrainian]*
7. *Ukraina maie pidtrymuvaty zviazky z pereselentsiamy zakordonom [Україна має підтримувати зв'язки з переселенцями закордоном]. Retrieved from: https://uaprom.info/news/184642-ukrayina-maye-pidtrimuvati-zvyazki-z-pereselencyami-zakordonom-libanova.html [in Ukrainian]*
8. *Rezultaty opytuvannia mihrantiv, provedeni Zakarpatskyi rehionalnyi tsentr sotsialno-ekonomichnykh i humanitarnykh doslidzhen NAN Ukrainy z bereznia po veresen 2022. [The results of the migrant survey conducted by the Zakarpattya regional center for socio-economic and humanitarian research NAS of Ukraine from March to September 2022].*
9. *Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini (24 bereznia-10 chervnia 2022) [Forced migration and war in Ukraine]. Retrieved from: https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/ [in Ukrainian]*
10. *Vymushena mihratsiia v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny ta yii nehatyvni naslidky dlia henofondu Ukrainy. [Forced migration in the conditions of the Russian-Ukrainian war and its negative consequences for the gene pool of Ukraine]. Retrieved from: https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9149 [in Ukrainian]*
11. *Mihratsiia naselennia za piv roku viiny: pidbyvaiemo pidsumky.[Migration of the population for half a year of the war: summing up the results]. Retrieved from: https://mixdigital.com.ua/blog/migracziya-naselennya-za-piv-roku-vijni-pidbivayemo-pidsumki/ [in Ukrainian]*
12. *Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini: analiz. [Forced migration and war in Ukraine: analysis]. Retrieved from: https://www.prostir.ua/?news=vymushena-mihratsiya-i-vijna-v-ukrajini-analiz [in Ukrainian]*
13. *Uniting for Ukraine. Retrieved from: https://www.uscis.gov/ukraine*

14. *FACT SHEET: The Biden Administration Announces New Humanitarian, Development, and Democracy Assistance to Ukraine and the Surrounding Region. Retrieved from: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/03/24/fact-sheet-the-biden-administration-announces-new-humanitarian-development-and-democracy-assistance-to-ukraine-and-the-surrounding-region*
15. *URL: https:// data.uahcr/org/ln/situations/ukraine*
16. *An official website of European Union. European Commission. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/index_en*

Стаття надійшла 14.11.2022

Посилання на статтю: Ландовський Я.Е., Михайлюк І.І. Вимушена міграція українців: виклики та очікування // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: Зб. наук. праць. 2022. № 4 (81). С. 53-62. DOI 10.31375/2226-1915-2022-4-53-62.

Article received 14.11.2022

Reference a JournalArtic: Landovsky, Yaroslav & Mikhaylyuk, Inna (2022). Forced migration of Ukrainians: challenges and expectations // Development of management and entrepreneurship methods on transport. Vol. 4 (81). P. 53-62. DOI 10.31375/2226-1915-2022-4-53-62.